

Тенденції та перспективи розвитку науки і освіти в умовах глобалізації

МИСТЕЦТВО / ИСКУССТВО

УДК [728.1.012:556](477:5)

*Ігор Антоненко
(Київ, Україна)*СХІДНИЙ АСПЕКТ У ТЕНДЕНЦІЯХ ФОРМУВАННЯ УКРАЇНСЬКОГО ЖИТЛА
У ВОДИ І НА ВОДІ

У статті розглядається схожість і відмінність в традиціях зведення осель у води і особливості збереження історичних об'єктів в культурному ландшафті в країнах Сходу і в Україні.

Ключові слова: *стійкість культури, плавучі об'єкти, східний аспект, новації, збереження культурних традицій.*

The article discusses the similarities and differences in the traditions of the construction of houses near water and especially the preservation of historical objects in the cultural landscape in the countries of the East and in Ukraine.

Keywords: *cultural stability, floating objects, eastern aspect, innovations, preservation of cultural traditions.*

Постановка проблеми. Проблема збереження, сталого існування кожної культури, завжди є для неї пріоритетною. І тут неодмінно постає проблема ставлення до традицій. Україна завжди відрізнялася особливим ставленням до традиційних цінностей своєї культури. Перспективи розвитку і вдосконалення плавучих об'єктів в Україні багато в чому залежать від того, наскільки всебічно розглядається процес співіснування «традицій і новацій» в аспекті історичного формування цих об'єктів і впливу на цей процес інших культур. Якщо західний напрямок цього процесу освоюється досить швидко, то східний вплив в аспекті історичного формування плавучих об'єктів, вплив на їх дизайн і об'ємно-просторову структуру залишався за рамками детальних досліджень, так само як і сучасні прийоми збереження цими східними культурами (зокрема японської) своїх традицій і засвоєння нових. Однак саме їх розуміння може відкрити нові способи збереження стійкості культури, що стає в даний час все більш актуальною проблемою для України. В роботі досліджуються цей вплив і прийоми збереження культурних традицій на матеріалі історичного розвитку східних плавучих об'єктів, і зокрема Японії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Культурно-екологічні концепції дизайну, що стосуються області екологічної свідомості, розглядалися в матеріалах А.А. Алдашевой, В.І. Медведева. Екологічний дизайн досліджували К.А. Кондратьєва і А.В. Уваров. Художньо-композиційні прийоми і методи організації штучного і природного середовища вивчалися в роботах М.В. Моїсеєнко (Решетова). Серед зарубіжних вчених питаннями історії розвитку житла на воді від переобладнаних судів до використання новітніх технологій в проектуванні будинків і поселень на воді займалися М. Kloos, Y. De Korte, M. Gabon. Вивчення матеріалів, використовуваних при обробці плавучих будинків займалися Н. Stopp, P. Strangfeld. Проектуванням об'єктів з включенням води в свою просторову структуру займаються такі архітектори і проектні бюро: Ж. Нувель, Ф. Гері, Т. Андо, З. Хадід, К. Кума, С. Калатрава, F. Macchia, «Karand Group», «Pitsou Kedem Architects», «Paul de Ruiter Architects», «Abraham John ARCHITECTS», «Jonathan Segal FAIA», «Grosfeld van der Velde Architecten», «Craig Steely Architecture» і ін.

Завдання дослідження: визначення перспектив стилістичного розвитку і способів вдосконалення українських об'єктів у води і на воді на основі порівняльного аналізу історичного розвитку східних культур (зокрема Японії) і дослідження їх впливу на українські культурні традиції.

Виклад основної частини дослідження. Екологічна і проектна культура житла на воді сходиться до Єгипту, де будинки зводилися з урахуванням сезонного розливу Нілу, під час якого поселення брали вид невеликих островів, розташованих в воді. Тут формуються перші навички будівництва будинків, придатних для проживання на воді, планувальні особливості житлового простору і характерні ознаки відповідності екстер'єру та інтер'єру будівель міфологічної культурної традиції. Вимогами, які висувалися до житла у води, були безпека проживання та естетична відповідність художньої образності місця проживання людини релігійно-культурним традиціям народу. Стародавній Схід відрізнявся великою кількістю етносів і контрастністю культур, традиції зведення осель у води істотно відрізнялися один від одного, але простежувалися і типові риси для багатьох зі сформованих культур. В якості найбільш знаменних можна розглядати житла річкових цивілізацій – межиріччя Тигру і Євфрату (грец. Месопотамія) з прилеглими землями сучасного Іраку і частково Південно-Західного Ірану. Великі культури виникли також між річками Інду і Гангу на території сучасної Індії, а також річками Хуанхе і Янцзи на території Китаю. Необхідність селитися уздовж річок, що надають можливості рибальства і прибережні риболовецькі землі, сприяла освоєнню людьми болотистих затоплюваних земель з непрохідними лісами, що стоять у воді. Прикладами є «маадани» або «болотні араби», що проживають в плавучих селах в долинах річок Тигр і Євфрат, традиційні споруди яких характеризуються застосуванням очерету в виготовленні як насипних островів, так і самих жител (конструктивний каркас і декоративне оформлення); місто Мітхо, яке розташоване в дельті річки Меконг у В'єтнамі, та ін.

Так само у річок виникала і слов'янська цивілізація. Відомо, що річки у слов'ян славилися, що їм співалася слава («Швидким річках слава до моря») [1]. Тому і Дніпро вони називали Славута, а багатьом іншим річкам давали назву Слави [2]. Дніпро, як найбільшу річку, шанували найбільше і вважали його божеством. Серед язичницьких богів, до яких звертається в своєму плачі Ярославна («Слово о полку Ігореве») крім тресвітлого сонця, вітру Стрибога, названий ще й Дніпро-Слаутич [1]. Звеличення Дніпра-Слаути засвідчено і в українських народних думках, в історичних піснях, наприклад в думі «Самійло Кішка» та ін. [3]. Дніпро називався Славута, тому що вважався в минулому сином Слави, Великої богині слов'ян, а відповідно і інші річки та озера в слов'янській країні отримали назви від її імені. Таких назв найбільше перебувало за течією Дніпра. Саме тут, між Середнім Дніпром і басейном Вісли (в районі найбільшого скупчення річкових назв на «слав» вже в середині I тис. н. е. жили слов'яни. Ймовірно і праслов'яни, археологічні матеріали в основному визначають територію лісостепової Правобережної України в межиріччя Дністер – Дніпро, басейнів Прип'яті, Десни і верхів'їв Західного Бугу [4]. Звідси в VI – VIII ст. слов'янське плем'я сівери (сіверяни) відправляється до іншої великої річки Дунай і поселяється на Балканах в Добруджі, про що розповідає візантійський історик Феофан [5]. Ці та інші слов'янські племена, які прийшли від Слаути на Дунай, оселилися в басейні його найбільшого припливу, і річку цю назвали своїм слов'янським ім'ям – Славою (згадується так арабськими письменниками X – XI ст.) [6].

На приморських територіях Сходу також активно формувалися житла, в основному пальові. Прикладом можуть служити села Лаосу, Таїланду, деяких місцевостей Бірми і Малакки і ін. Як правило, вони складаються з одноповерхових будівель, розташованих на палях на мілководній частині моря. Серед різних типів форм і конструкцій пальових жител поширений пальово-каркасний тип, де палі, виконуючи функцію фундаменту, одночасно служать каркасом для стін будинку.

Згадки про перші пальові будівлі у води на території України відходять до IX – XVII ст. Конструкції будинків і фортифікаційних споруд, в тому числі понтонних переправ, представляли собою пальовий або пальово-каркасний тип. Каркас житлових і господарських будівель складався з круглого або обтесаного бруса, стіни могли бути зроблені з дощок, тину і штукатурки. В якості покриття даху використовувалася покрівельна драпка або гонт – матеріал у вигляді пластин з деревини, або обмазані глиною очерет або солома [7].

Великий вплив на формування загальних принципів організації подібних споруд зробила японська традиція зведення об'єктів на воді. Прототипи японських традиційних жител, взаємодіючих з водним середовищем, можна спостерігати в синтоїстському святилищі Ісе, в якому зародилися принципи організації простору: почуття пропорцій, використання натуральних матеріалів і гармонізація архітектури з природним середовищем.

Гармонізація архітектури культових споруд і житла з природним середовищем була також характерна для територій, де зараз розташована Україна. На цих землях, насамперед, забудовувалися схили річок. Житла розташовували відокремлено, наскільки це було можливо, серед вільного простору. У Аратті – Трипіллі існував звичай через кожні 50 – 150 років зводити нове місто і навколишні поселення, а старі спалювати (їх офірували Небесам). У традиційної слов'янської практиці будівництва споруди розміщувалися в природному оточенні вільно. Будинки не ставилися рядами, вулиці не прокладалися паралельно один одному. Типове сільське поселення, що примикало до водоймища, представляло собою скупчення житлових будинків, в стороні від неї, на береговій лінії і в зонах затоплення розташовувалися господарські будівлі на палях, поглиблених в ґрунт. Пальово-зрубовий тип являє собою комплекс двох конструктивних систем, які суміщають в собі традиційний підхід (дерев'яний зруб) і основа, що відповідає особливостям ландшафту (палі). Відомі також каркасні будинки на палях, конструкція яких, як і зрубів, дійшла до наших днів майже без змін. Що стосується безпосередньо житлової споруди, то основним типом традиційного житла всюди в Україні була хата, яка належить за міжнародною класифікацією до так званого «Breithausbau» (широкий сільський житловий будинок) [8].

У кожному ландшафті формувалися власні моделі жител у воді. Для спорудження використовувалися підручні матеріали. Тому в лісових районах зводили будинки з дерева, в лісостепу – із глини, соломи і дерева, а в степу – з глини і каменю. В Україні використовували два типи конструкції стін: зрубний (Полісся і Карпати) і каркасний (лісостепова смуга). Основою зрубних споруд були стіни з горизонтальних колод, брусів і напівкруглих колод, з'єднаних по кутах зарубками. Стіни каркасних споруд складалися з стовпів (стояків, сох), які закопували в землю або вставляли в нижній зрубовий вінець (підвалини). Каркас заповнювали дошками, напівкруглими колодами, хмизом, очеретом, а також глиносолон'яною сумішшю (такий будинок називався «хата на замітці») [8]. Тісне стикання людей з природою відбувалося завдяки відсутності надмірної концентрації населення на великих земельних ділянках [10]. Домінантними спорудами в поселеннях (крім церков) були водяні млини, навколо яких групувалися житлові споруди. Найбільша кількість водяних млинів на території України було і збереглося до наших днів на річках Південний Буг та Рось (і на їх притоках) – повноводних річках, що протікають в межах Українського кристалічного щита – це бурхливі водні потоки зі значними перепадами висот.

Рис. 1. Селезівка (Овруцький район, Житомирська область), річка Болотниця [11]

Рис. 2. Піківець (Уманський район, Черкаська область), річка Уманка [11]

Еволюція становлення будівництва житла у воді була спрямована на: удосконалення технології створення пальових будівель; ускладнення планувальних структур житла; виражений фактор соціалізації поселень на воді; тенденцію перенесення досвіду пальового будівництва на сушу з метою заселення складних болотистих ґрунтів; розробку

альтернативних типів несучих конструкцій; укрупнення водних поселень і утворення житлових поселень у воді і на воді. Дизайн житла на воді, його фізичні, естетичні, конструктивні і функціональні особливості були тісно пов'язані з культурним ландшафтом етносу [9].

Всупереч природному історичному розвитку українського містобудування антропогенне середовище стало формуватися за допомогою регулярного геометричного плану. Урбаністичні процеси пішли по шляху середньовічної локації міст і створили містобудівну основу для формування вуличного ансамблю. На основі Магдебурзького права одиницею забудови міста став принцип парцелі. Стався своєрідний перехід від формування архітектури міста в цілому до формування архітектури вулиці. Під впливом західноєвропейських тенденцій в архітектурному плануванні починає застосовуватися нетрадиційна для українських ансамблів архітектурна вісь. Пізніше по нейтральній геометричній схемі були перекроєні фактично всі міста України, що входили в Російську імперію на рубежі XVIII – XIX ст. [10]. На територіях, що входили до складу Австро-Угорщини, забудова здійснювалася по лінії щільно розташованих вулиць, орієнтованих на міський простір, а не на існуюче природне середовище. Структура міст і поселень, розташованих у воді, також корінним чином змінилася. Якщо на Сході культивувалися способи організації простору виходячи з принципів гармонізації архітектури з природним середовищем, то в Російській імперії, і особливо в радянський період, природа розглядалася, як ворожий фактор, який повинен бути підпорядкований, або навіть змінений на догоду людині. В кінці XIX – початку XX ст. в російській імперії відбувається модернізація річкового флоту, і домінантними спорудами в інфраструктурі поселень у воді в Україні замість водяних млинів стають пристані – споруди на палях або на плавучих платформах. З цього періоду поступово формується архетип «будинку на плоту», споруди на плавучій основі, який ліг в основу складових архітектурної типології плавучих об'єктів радянського і пострадянського періодів, еволюційна типологія якого розвивалася у напрямку: будинок (зруб) на плоту – барка – баржа – пароплав – дебаркадер.

Зі східних споруд та поселень подібного типу (на плавучих основах – мобільних і стаціонарних) можна відзначити: з стаціонарних – плавуче поселення в бухті Халонг у В'єтнамі, плавучі будинки (хаусботи) на озері Дав в Шрінагаре (Срінагар) в Індії, побудовані на базі шикар – традиційних дерев'яних човнів, які вирізнялися інтер'єрами, виконаними в колоніальному стилі з декором з кедрових панелей, прикрашених складним різьбленим орнаментом; з мобільних – плавучі будинки «Дунга» на озері Дав, що відрізнялися легкістю конструкції дерев'яного каркаса, покритого циночками; хаусботи в Кералі на півдні Індії, що використовувалися переважно для водного туризму й відрізнялися великою кількістю натуральних матеріалів в обробці; плавуче село в Абердіні на південному узбережжі острова Гонконг, мешканці якої поєднували житлову функцію з робочою (рибальство і торгівля) і ін. [9].

У радянський період Україна, історично аграрна держава, втратила величезну кількість сіл, вони перебудовувалися на основі методів регулярності і геометризма і перестали відігравати чільну роль в архітектурному вигляді країни. Були порушені традиції, знання предків стали забуватися, деревина в зведенні житла використовується все рідше, відбувається відмова від домінуючої раніше форми розселення, якою було односімейний садибне будівництво, в результаті чого природне середовище стає все більш забрудненим. Тим часом, як у багатьох передових країнах (в США, Великобританії, Австралії, Японії і т.д.) такий тип розселення є панівним.

Розвиненим країнам Сходу вдалося зберегти чутливе і розумне ставлення населення до культурного ландшафту. Якщо проводити паралель між Україною та Японією, можна спостерігати явну схожість між їх унікальними природними середовищами, але одночасно і повне розходження в їх відношенні до цих середовищ. Ще на початку XX ст. Японія (як і Україна) залишалася переважно сільською країною: в 1920 р. в містах жило всього 18% населення. Але до 1940 року ця частка збільшилася до 38%. А до середини 1950-х рр. міське

населення вже перевищило сільське. Надалі темпи урбанізації почали поступово сповільнюватися, але її рівень до ХХІ ст. досяг показника 79%. Однак японські села вдалося зберегти в первозданному вигляді. Сільські жителі не були вигнані, вони продовжили вести звичний спосіб життя, займатися господарством, доглядати за спорудами і приймати гостей [12]. Чого, на жаль, не вдалося досягти в Україні, де традиційне історичне житло можна побачити лише в етнографічних комплексах.

Переважаюча частина сучасної забудови Японії виконана з дерева (за винятком центральних районів мегаполісів). До ХІХ століття в Японії фактично не було кам'яних споруд (крім кам'яних підпірних стін і фундаментів палаців), що пояснюється особливостями клімату (цунамі, тайфуни, волога задушлива літня спека) і сейсмічної ситуацією. Цікава конструктивна стійко-балочна система японської дерев'яної архітектури: вона дозволяє спорудам добре вентилюватися і ефективно протидіяти землетрусам і вітрам, а в разі руйнування не грозить жителям загибеллю. Зрубова система японських складів, сконструйованих на основі брусів трикутного перетину, за рахунок температурної рухливості елементів зрубу дозволяє влітку захищати продукти і речі від вологи (шляхом розширення брусів), і вентилювати їх взимку (бруси звужуються і утворюються щілини) [12]. Каменю, придатного для будівництва, в гористій Японії майже немає. Однак великі території вкриті хвойними лісами з криптомерій і кипарисів, які мало піддаються гниттю і прекрасно підходять для будівництва. Японці здавна вважали дерева божествами, що мають душу, яка не зникає після їх вирубки. Душа дерева, після проведення певних ритуалів, продовжує жити в спорудженні і захищає її від негараздів. І сьогодні в імператорському синтоїстському святилищі Ісе зберігся старовинний ритуал вирубки священної криптомерии для спорудження нового святилища, під час якого священники висловлюють подяку душі дерева і просять її оберігати майбутню споруду [12]. Для дахів японських храмів використовується кора кипариса-хиноки, зі стовбура знімається тільки верхній її шар, в результаті дерево залишається непошкоджений, і через 30-40 років кора знову наростає. Таким чином через певні проміжки часу кипарис використовують багаторазово [13].

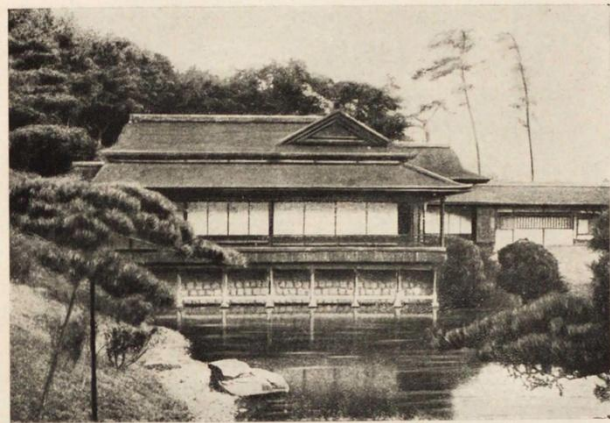

Рис. 3. [14] Загальний вигляд сільського будинку поблизу Іокагама. Кінець ХVІ ст.

Рис. 4. [14] Чайний павільйон в Кацура неподалік Кіото. Кінець ХVІ ст.

З таким же благоговінням ставилися до дерев і в Україні. Для будівництва житла не використовувалися «священні» дерева (дуже старі або занадто високі). Не брали дерев, які були пошкоджені ураганом, сухі дерева вважалися мертвими, які не мають життєвої сили. Споруда не зводилася біля бузини, терну, груші та калини. Також священним деревом вважалася верба, за допомогою вербового прутика в старовину знаходили водяні джерела. «Де верба – там і вода». А загальновідомим символом української оселі природно була вишня. Тільки Україна і Японія виділяють особливе місце в своїх стародавніх культурах вишні (хоча японська сакура є родичкою черемхи). І ще в одному моменті спостерігається схожість – японці, як і українці, поруч зі своїм житлом любили висаджувати мальви і космеї (остання вважається типово японською квіткою) [13]. Максимальна відкритість і включення

навколишнього середовища у внутрішній простір будівлі є характерною рисою як української оселі, так і японського будинку.

У синтоїстському святилищі Ісе древніми японськими архітекторами були закладені принципи організації зовнішнього та внутрішнього простору споруд у воді. Шанований як національна святиня, комплекс синтоїстських храмів Ісе-дзінгу знаходиться на березі затоки Ісе на півдні острова Хонсю. Прямокутна в плані будівля храму покрита двосхилим солом'яним дахом з великим виносом. Характерна для синтоїстських храмів система стовпів, які піднімають будівлю над землею, цілком спиралася на древню практику будівництва пальових жител. Храм збудований з високо цінуючої породи японського кипариса – хиноки, що має жовтий колір. Дерево стало основним матеріалом для всієї наступної японської архітектури майже до 19 століття. Дерево як матеріал зумовило деякі специфічні риси японської архітектури, як конструктивні, так і чисто художні. Була вироблена свого роду естетика дерева, що припускає перш за все виявлення його природної краси. Поєднання різних порід дерева, його обробка стали мистецтвом. Сам процес обробки матеріалу при спорудженні дерев'яних будівель носив характер швидше художньої, а не ремісничої роботи. Художня концепція храму Ісе визначається вимогою логічної виправданості, ясності і природності, тобто тієї високої форми простоти, яка в архітектурі зазвичай передбачає і високий естетичний зміст [15].

Гармонізації ансамблю з природним середовищем сприяють прийоми, які зараз називають принципами каркасності, модульності, стандартизації і трансформації, які в подальшому застосовувалися наприклад в архітектурі Золотого і Срібного павільйонів Гинкакудзи, розташованих поблизу Хейан, що отримав назву Кіото. Кінкакудзі (Золотий павільйон, дахи були покриті листовим золотом) побудували в кінці 14 століття на березі ставка як віллу сьогуна Асікага Йосіміцу. Його широкі обходи у вигляді відкритих галерей, стрункі підпори, лінії даху, особливо організований простір саду – все передбачало повну гармонію архітектури та навколишнього середовища.

Рис. 5. «Золотий павільйон»
храму Рокуондзі
в Кіото. 1394- 1427 рр. [15]

Рис. 6. Сад чотирьох пір року.
монастиря Дайго-Сумбоін
в Кіото. 1598-1602 рр. [15]

Ставлячись з живим інтересом до всього нового, що породжували інші культури, Японія з давніх-давен виробила власні неповторні прийоми запозичення, використовуючи їх потенціал для наступного витка розвитку власного архітектурного формоутворення (плавучої архітектури зокрема), і як підтвердження життєздатності власного досвіду актуалізації культурних традицій. Японська культура впродовж століть демонструє унікальну ситуацію – для підтримки роботи механізму стійкого розвитку їй просто необхідно створювати і сприймати все нове. При найменшій втраті своєї актуальності і працездатності, вона починає видозмінюватися, пристосовуючись до реалій сучасності. Архітектура стає способом розкрити проблему і з'єднати в собі устремління в майбутнє з поглядом у минуле,

на власні культурні традиції. Професійна культура формує «нове» тільки з розрахунком на його реалізацію в найближчому майбутньому. Сам факт набуття нового забезпечує стійкість культури і існуючих в ній традицій. Традиційні матеріали (дерево і папір) з використанням нових технологій знаходять нові якості: несучі конструктивні елементи з паперу; найбільші в світі дерев'яні споруди; використання бамбука як природного кондиціонера. Японія закріплює зв'язок з традицією не стільки формальними методами, скільки на рівні змістових і художньо-естетичних складових архітектурного твору.

Східний досвід є своєрідною «підказкою» для можливих напрямків розвитку дизайну національних плавучих об'єктів в Україні. Вивчаючи східну спадщину і відчуваючи на собі вплив передових технологічних тенденцій, українські фахівці можуть створювати твори, близькі їм за духом творчого пошуку, вбудовувати свіжі ідеї в власну логіку формування дизайну та архітектури країни. Тим самим демонструвати здатність не присвоєння, а засвоєння, властивості повністю вживатися в дух запозиченої новації. Актуалізуючи і створюючи нове, підтримувати сталий розвиток власної культури та історичних традицій.

Висновки. Екологічна і проектна східна культура житла на воді найчастіше формувалася уздовж берегів великих річок. Так само біля річки Дніпро-Славути виникла і слов'янська цивілізація, де найбільше в IX – XVII ст. був поширений пальово-каркасний тип житла. Приблизно такий же тип будівель в подальшому формувалася і на приморських територіях Сходу. Каркас виконувався з місцевих деревних матеріалів. Японська традиція зведення об'єктів на воді вплинула на формування загальних принципів організації подібних споруд, особливо в гармонізації дизайну житла з природним середовищем, що було характерно і для слов'янських територій, де споруди розміщувалися в природному оточенні вільно, відповідно до умов ландшафту. Однак з певного моменту під впливом західних середньовічних тенденцій антропогенне середовище на цих землях стало організовуватися за допомогою регулярного геометричного плану. Більшість міст були перебудовані за нейтральною геометричною схемою без урахування місцевих природних особливостей. Відповідно структура берегових поселень змінилася, домінантами в поселеннях у води стають типові пристані – споруди на палях або на плавучих платформах. Почав формуватися архетип «будинку на плоту», який ліг в основу типології плавучих об'єктів радянського і пострадянського періодів.

Розвиненим країнам Сходу (наприклад Японії) вдалося зберегти свою культурну спадщину в первозданному вигляді. Між Україною та Японією спостерігаються подібні риси в навколишньому природному середовищі, в прагненні продовжити цю середу всередині житла, в його інтер'єрі. Але також видно і відмінність у ставленні до цього середовища. Японія з давніх-давен виробила унікальні прийоми запозичення і використовувала їх для чергового витка історичного розвитку. Для підтримки стійкості цього розвитку їй необхідно постійно створювати і сприймати все нове. При втраті своєї актуальності, вона стрімко видозмінюється до нових реалій сучасності. Японський досвід може стати «підказкою» для України, яка, вивчаючи східний досвід і відчуваючи на собі вплив новітніх технологій, зможе народжувати твори дизайну та архітектури, близькі їй за духом, вбудовувати свіжі ідеї в власну, глибинну логіку, засновану на власних культурних традиціях.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Потебня А. А. Слово о полку Игореве. Текст и примечания. 2-е издание. – Харьков, 1914 – С. 140
2. Шафарик П. И. Славянские древности (пер. с чешского О. Бодянского). Часть историческая. – М. 1848 – Т. 2. – Кн. 1 – С. 64
3. Українські народні думи та історичні пісні. – К. 1955. – С. 46
4. Варан В. Д. Етнокультурні прониеси у межиріччі Дніпра і Вісли в першій половині I тис. н. е. у світлі археологічних досліджень // УІЖ. – 1970. – № 10. – С. 44 – 52
5. Чичуров И. С. Византийские исторические сочинения «Хронография» Феофана. «Бревиарий» Никифора. – М. 1980. – С. 62

6. Известия Ал-Бекри и других авторов о Руси и славянах. – Спб. 1878. – С. 28 – 29
7. Лукьянченко В. И. Городни – оборонные стены Киева IX-XIII вв. Часть первая. Земляные валы. [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://mics.org.ua/wp-content/uploads/2016/01/08.pdf>
8. Данилюк А. Г. Українська хата / А. Г. Данилюк. – К.: Наук. думка, 1991. – 110 с.
9. Шумская О. Р. Принципы формообразования жилья на воде: историко-культурный и экологический подходы: диссертация ... кандидата: 17.00.06 / Шумская О.Р.; [Место защиты: Московский государственный художественно-промышленный университет им.С.Г.Строганова]. – М., 2015. – 227 с.
10. Дида І.А. Екологічні основи традиційної української архітектури: Монографія. – Львів: Видавництво Національного університету «Львівська політехніка», 2009. – С. 106, 122-123, 214, 275-284, 302-318.
11. Топ-10 Україна Інкогніта. Водяні млини. [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://ukrainaincognita.com/ru/pamyatky/gospodarska-arkhitektura/top-10-vodyani-mlyny>
12. Шевцова Г.В. Історія японської архітектури і мистецтва. Навчальний посібник. Видавництво «Грані – Т», 2011. – С. 16-17.
13. Шевцова Г.В. Грані світу. Україна – Японія: дерев'яна архітектура. Київ. Видавництво «Грані – Т», 2009. С. 49,55,89,123,129.
14. Денике Б.П. Япония / Б.П. Денике. Под общей редакцией И. Маца. – М.: Издательство Всесоюзной академии архитектуры, 1935. – 114 с.
15. Всеобщая история искусств. Том второй. Искусство Средних веков. Книга вторая / Под общей редакцией Б. В. Веймарна и Ю. Д. Колпинского. – 1961. – 946, LXXIX с., ил.

УДК 76.01/721:003.077

Богдан Бараняк
(Львів, Україна)

ЗАСТОСУВАННЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ СУЧАСНОЇ КАЛІГРАФІЇ У ДИЗАЙНІ СЕРЕДОВИЩА

У статті проаналізовано вплив сучасної каліграфії, леттерингу на формування основних засад дизайну середовища. Досліджено процес формування та використання принципів каліграфії і леттерингу у декорі інтер'єрів та екстер'єрів.

Ключові слова: каліграфія, дизайн середовища, декор, леттеринг, оздоблення, шрифт.

The article analyzes the influence of modern calligraphy, letting on the formation of the basic principles of environmental design. The process of formation and use of principles of calligraphy and letting in the interior and exterior decor is investigated.

Key words: calligraphy, design of the environment, decoration, illiterate, decoration, font.

У сучасному дизайні середовища щоразу частіше дизайнери вдаються до застосування елементів шрифту, каліграфії, написів для декорування стін, стелі та підлоги, вікон, предметів побуту та меблів. Використання в інтер'єрах окремих елементів графічного дизайну також набуває нових рис і значної популярності. Для означення цього у сучасному дизайні є термін «леттеринг». Леттеринг як тенденція використання шрифтового (значно ширше від поняття каліграфії) декору в інтер'єрі з'явився досить давно, приблизно в середині минулого століття. Вперше такий декоративний спосіб оздоблення інтер'єрного простору почали використовувати в кав'ярнях у вигляді написання крейдою меню на грифельній дошці. Згодом подібні ідеї декору набули творчого характеру, адже співробітники закладів підходили до завдання з творчим підходом: декорували дошку малюнками, а то й змінювали форму і розмір шрифту.